

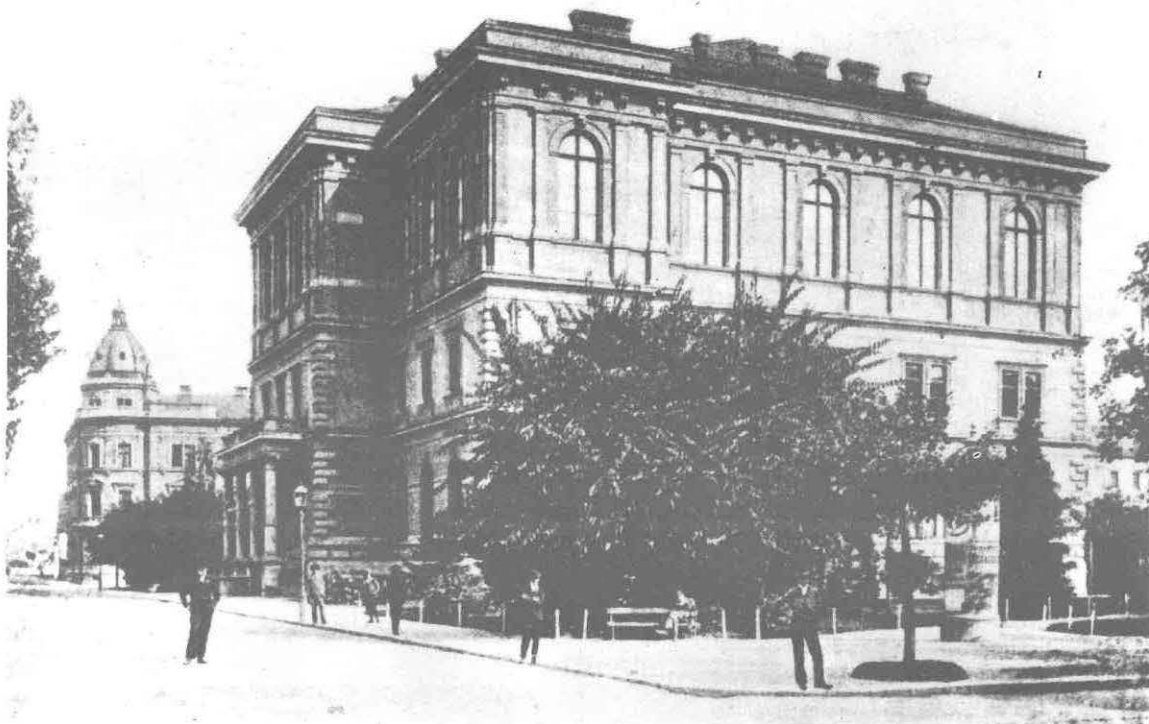
IZLOŽBA U ZAGREBU 1881. GODINE

ŽARKA VUJIĆ

Izložbenu i slavljeničku stvarnost Zagreba na kraju 1994. godine upotpunit ćemo ovom zgodom i u ovom pisanom prostoru analizom i opisom prezentacijskog događaja iz davne 1881. godine. Riječ je o "Izložbi narodnih obrtnina" koju je organiziralo Društvo umjetnosti u akademičkoj palači. Zapravo, osvjetlit ćemo prva od brojnih lucidnih muzealnih promišljanja omraženog i voljenog predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu Izidora Kršnjavoga.

Podsjećamo da se on 1877. godine, na nagovor J. J. Strossmayera, vratio u Zagreb, prihvatio mjesto profesora na novoosnovanoj Katedri za povijest umjetnosti i krenuo svim životnim silama u ostvaranje kulturnog i likovnog programa koji je osmislila hrvatska enklava u Italiji.

Precizan opis "rimskih godina" kao i cjelokupno djelovanje i duhovni habitus Ise Kršnjavoga poznati su iz briljantnih priloga i knjige dr. Olge Maruševski. Stoga ovom prilikom samo ističemo da se u programu, u duhu europske klime druge polovice XIX. stoljeća, odmah našla zadaća njegovanja umjetničkog i narodnog obrta. Dapače, držalo se da bi njihovo podignuće na višu razinu osiguralo pučanstvu i materijalni probitak. Tešku ulogu prosvjetitelja na sebe je preuzelo konačno ustrojeno Društvo umjetnosti na čelu s predsjednikom Kršnjavim. Već na prvoj glavnoj skupštini Društva zaključeno je da će se izložba umjetnosti i umjetničkog obrta prirediti prilikom otvorenja akademičke palače.¹ No, u svojem gorljivom nastojanju da započne djelovanje i ubrza ustroj Obrtnog muzeja i škole, Kršnjavi je zahvaljujući svojoj

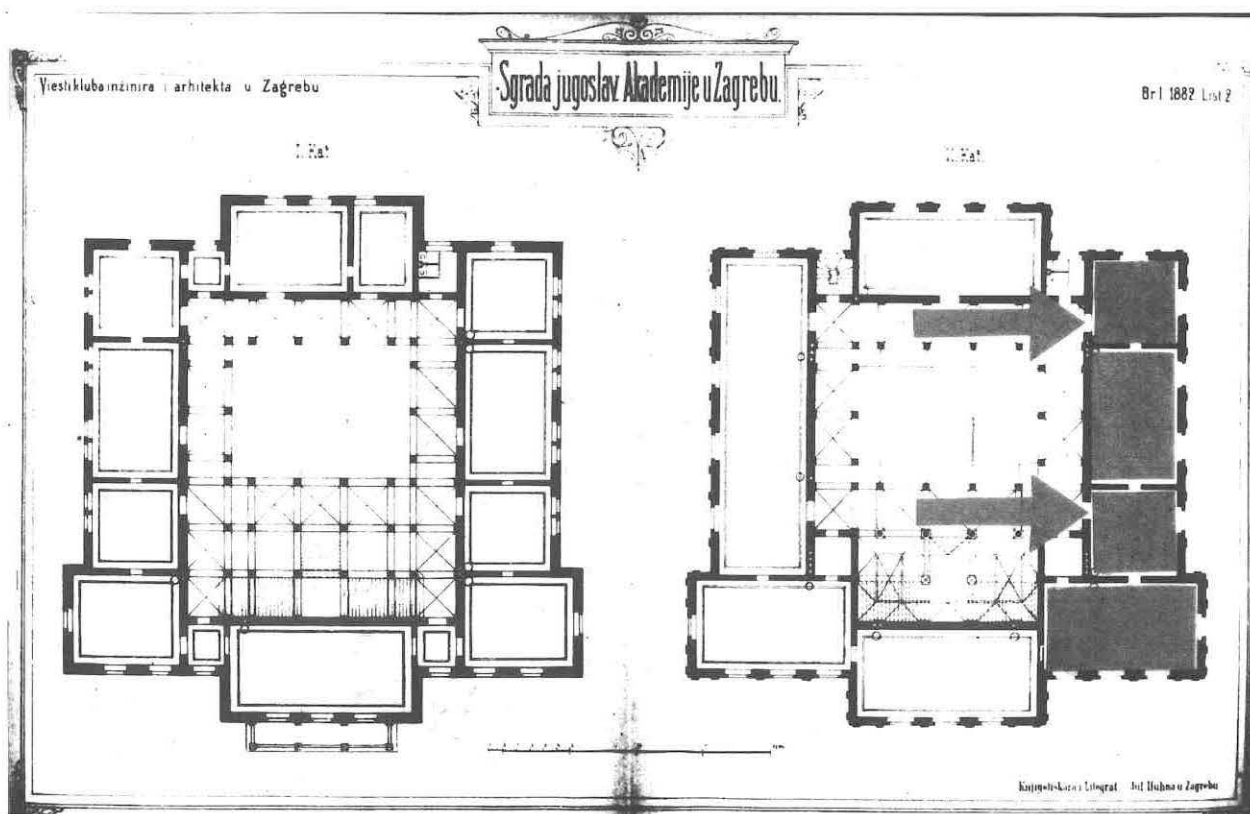
Palača Akademije, pogled sa zapada (presnimka)

upornosti i tvrdoglavosti uspio pripremiti i otvoriti 15. prosinca 1879. godine prvu umjetničku i umjetno-obrtnu izložbu u organizaciji Društva. Bila je postavljena u palači baruna Vraniczanyja na Zrinskom trgu 19. Ovaj privatni prostor u prvom katu netom dovršene luksuzne uglovnice danas poznajemo kao prostor Moderne galerije.

Zagreb u to doba i nije raspolagao većim i primjerenijim izložbenim mjestom. Osim iznimke poznatog XXXI. podrazreda za slikarije, risarije, obrasce i kipovine na Gospodarskoj izložbi 1864. godine te prve umjetničke izložbe otvorene 19. listopada 1874. u prvom katu Narodnog doma 1879. godine, izlagale su se umjetnine nezamjetno i pojedinačno (gdjegdje do tri platna) u izložima knjižara, kod Bothea, ili pak u spomenutom Narodnom domu.² V. Tartaglia-Kelemen odredit će upravo sedamdesete godine XIX. stoljeća prekretnicom u izložbenom životu grada. Omogućilo ju je, uz stasjanje čitave jedne nove generacije umjetnika i kulturnih poslenika, mahom obrazovanih u inozemstvu, i ekonomsko jačanje metropole, osobito za banovanja Ivana Mažuranića.

Tako je u jesen 1879. godine novi drveni parket u palači baruna Vraniczanyja zaštićen debelim platnom, a postavljajući izložbe našli su se pred jedinstvenim

muzeografskim problemom - svježe oličenim zidovima u koje nije smio biti zabijen niti jedan čavao. "Morda je to prva izložba na svijetu, koja je učinjena bez i jednog čavla", reći se Lacko Mrazović³ i otkriti nam da su svi izložci, razvrstani u četiri podskupine (građevinske osnove i nacrti, slike, kipovi i tekstil) bili posloženi na "stolove i štalaze" i obješeni na "skelam". Jedini je prezentacijski pomak bila posljednja soba, namještena i zatvorena za ophod, u kojoj je dominirao stol prostrt stolnjakom s 12 servijeta, rad zagrebačkih sestara milosrdnica. S obzirom na to da je zadaća izložbe bila da pokaže "sliku svakdanje naše produkcije i trgovine na polju umjetnosti",⁴ dakle i "čistu umjetnost i tehničke umjetnosti", bilo je moguće na istome mjestu, premda, grupirano, vidjeti Bolléove nacрте za restauracijske zahvate u Hrvatskoj, Mašičeve slike i Rendičeve skulpture, te radove Tirolskog zavoda za crkvene prozore, fotografske albume ili tekstilne rukotvorine ženske preparandije u Zagrebu. Dapače, uz sve nabrojeno i nenabrojeno, našla se izložena i tzv. Layeva zbirka narodnih rukotvorina. Valje reći da je osječki tvorničar Lay, zaljubljenik u narodni obrt, sabirač amater i izdavač albuma litografija na temu narodnih ornamenata, izlagao 1878. i 1879. godine, dakle, prije i poslije Pariške izložbe na kojoj je sudjelovao, predmete svoje zbirke u redutoj dvorani kazališta. Te događaje,

Tlocrt Akademičke palače: označen mogući prostor održavanja izložbe

bez obzira na karakter i vrijednosti zbirke, treba smatrati prethodnicom Kršnjavijevih nastojanja. Razumljivo, trebalo je Senoino divljenje veličini i raznorodnosti Layeve zbirke svesti na razumnu mjeru,⁵ no znamo kako je to ironično činio Kršnjavi. "Kad je ban Mažuranić došao da pregleda izložbu i zbirku, rekao je Felix Lay s veličanstvenom pozom da cijelu zbirku poklanja zemlji. Mažuranić je poznavao što to značenuje, pa se je šuteći okrenuo dalje".⁶ Istovremeno, bio je spreman na sjetu i sjećanje: "Ah, ta prva naša izložba! Kako je sve to bilo naivno, priprosto, a kako se ipak rado uvažavalo."⁷

Sljedeće, 1880. godine, ne čekajući odluku i pripomoć vlade, Kršnjavi je na "svoju ruku" u Gajevoj ulici br. 23 otvorio Obrtni muzej, koji je odmah poslije potresa morao prestati djelovati. No, ustrajni se Eitelbergerov đak ne predaje. Iskorišćuje interes kr. ugarskog ministarstva za hrvatska veziva (trebala su dopuniti fundus peštanskog muzeja) i preuzima na sebe obvezu da putem izložbe i priprema za nju, prouči i prikaže "odnošaje domaćega obrta" u zemlji. "Impuls od takove izložbe silniji je, dakle, izdašniji i uspješniji, nego od najboljega i najopširnijega izvješća (o obrtu, o.a.)".⁸ Tako u ljeto 1881. godine započinju pripreme za prezentacijski događaj koji smo zbog znatno zrelijeg muzealnog pristupa uzeli za središnju temu ovog prikaza. I premda vizualne informacije nisu pronađene, brojni novinski članci kao i arhivska građa u posjedu dragocjenog Arhiva za likovne umjetnosti, omogućili su nam cjelovito sagledavanje izložbenog čina organiziranog u našem gradu prije više od stotinu godina.

U "Obzoru" od 5. kolovoza 1881. tiskani su poziv i program, a sljedećeg dana i naputak kao službeni promotivni materijali.⁹ U pozivu je naznačen karakter i svrha buduće izložbe, a pokušalo se potaknuti javljanje što većeg broja povjerenika i sabirača koji će prikupljati obrtnine i organizirano ih slati na izložbu. Za njih je pripremljen naputak kojeg se valjalo pridržavati prilikom odabira. Naglasak je stavljen na originalnost, starost te podrijetlo predmeta. Danas, u vremenu kompjutera i potreba za jasnim i dogovorenim iskazom, osobito nas se u naputku dojmio zahtjev za prikupljanjem narodnih izraza za pojedine vrste predmeta, materijale i način obrade. Bila je to svjesna priprema građe za tehnologijski rječnik. U programu je pak jasno naznačeno predviđeno vrijeme i trajanje prezentacije kao i osnovno grupiranje predmeta na tekstil, "obrtine od drva i obrtnine od kovi", te keramiku.

Nakon ove službene objave, u "Obzoru" se i dalje pojavljuju vijesti o pripremama za izložbu, a neprestano se potiče pučanstvo da u izložbi sudjeluje. Ban još isti

mjesec odašilje okružnicu kotarskim uredima i gradskim poglavarstvima. Olakšice su prilikom prijevoza predmeta željeznicom osigurane, a razgovarano je i s parobrodarskim društvom. Sve to nije urodilo osobitim plodom. I. Krstitelj Švrljuga reći će poslije da je tomu kriva "stara naša indolencija".¹⁰ No, Izidor Kršnjavi ne posustaje ni pred čim. Kako u rujnu Odboru Društva nije pristigla ni jedna prijava, Kršnjavi o svom trošku odlazi na put u Slavoniju i Srijem. Tako nastaju njegovi "Listovi iz Slavonije" i rasprava o narodnim građevinama u Glasniku Društva umjetnosti, a Odboru stižu brojne prijave, među kojima se ističu one župnika Karla Stručića iz Komletinaca, sačuvane u Arhivu.¹¹ Za naše današnje priređivače izložaba bilo bi uputno da pogledaju te popise i rubrike sastavljene prema uzusima Međunarodnog statističkog kongresa. Uz uobičajene materijalne podatke o predmetu, informacije o njegovoj starosti i izvornom nazivu, te podatke o vlasniku, predvidjeli su članovi Odbora rubriku koju su trebali sami ispuniti. Riječ je o mjestu gdje će se predmet na izložbi nalaziti (na stolu, uza zid, na tlu, sred sobe, u staklenom ormaru). Tako se doista moglo navrijeme predanim prijaviteljima "sliku izložbe rano i u zgodno doba"¹² steći.

F. Quiquerez: portret I. Kršnjavoga kao pročelnika Odsjeka za bogoštovlje i nastavu (presnimka)

U brojnoj korespondenciji vezanoj uz ovu izložbu izdvojiti ćemo detalj pisma ravnajućeg učitelja Frana Bratuša iz Pleternice¹³ koji donekle opovrgava Švrlljuginu izjavu da hrvatski svećenici i učitelji "nisu ovaj put upravo ništa radili".¹⁴ Tako Bratuš piše Kršnjavom ovo: "Pošao sam u razne kuće, a vidim, što li radi naš narod u pogledu svoga samotvorja..." . Plod ovakva načina sabiranja bili su slavonski čilim i lanac načinjen iz konjskih repova, koje je pratio podroban opis tehnike i tradicije izrade. Kapelan Stjepan Stražemanac iz Drenovaca također je naknadno poslao pedesetak prikupljenih predmeta, usrdno se brinući da im se nešto ne dogodi. "Čuvajte mi ove stvari ko svoje rođeno, da još većma, jer će mi, uzfali li ma i jedan končić, oči povaditi, a ja tomu niesam rad", piše on štovanom predsjedniku i naznačuje odmah dva poklona Društvu (čitaj: budućem muzeju) - tikvicu i preslicu.¹⁵ I na spomenutim prijavama iz Komletinaca uz brojne predmete stoji opaska da su prodani muzeju. Tako se stvarao etnografski fundus prvog našeg Obrtnog muzeja.

"Dodjoše napokon i prijave, izložba je osigurana, prostorije su spremne, sav aparat u radu, nema sanduka, nema nijedne pošiljke, a već je dvanaesti ...".¹⁶ Te tako dobro znane riječi svakom muzealcu ili organizatoru izložbe danas, dio su kratkog retrospektivnog zapisa Ise Kršnjavoga poslije svečana otvorenja izložbe 20. studenog 1881. Odgoda od pet dana i u današnjim je uvjetima zanemariva. Sjajan kozer Kršnjavi, čiju svijest o važnosti pravovremenog i dobrog medijskog informiranja često ističemo ovovremenim novinarima zaduženim za kulturu, iznio je i sličicu koju jednostavno moramo prepisati: "Susretnem na ulici nekog otmjenog gospodina. Kamo Vi u paradi? (upućeno Kršnjavom, o.a.). Ma na otvorenje izložbe. Kakove izložbe? Zar ima u Zagrebu kakova izložba?... Drugom sgodom učinit ću prijedlog, da odem u trikotu pa s velikim bubnjem prođem Zagrebom navješćivati, da će biti izložba".¹⁷ Tako su izgledali naši izložbeni i muzealni počeci, koji su sazrijevali razmjerno brzo, od jedne do druge izložbe.

Ono što je danas malo osvještano, pače gotovo nepoznato, jest činjenica da su se u prostoru Galerije starih majstora, prije nego što su u nj stupile Strossmayerove umjetnine, našli predmeti narodnih rukotvorina. Razumljivo, to je bio naš prvi dovršeni muzejski prostor i valjalo ga je odmah iskoristiti. S druge strane, takav prezentacijski događaj koji je simbolički sanjao o znaku teze da su "principi umjetnosti isti za jedan pravac ("eine grosse Kunst") kao i za drugi ("eine gewerbliche Kunst"),¹⁸ mogao je doista prirediti samo Eitelbergerov đak, kome je prva muzealna zadaća bila osnutak Obrtnog muzeja.

Iz novinskih članaka nije bilo moguće zaključiti u kojem su se dijelu drugoga kata Akademičke palače nalazile "četiri dvorane napunjene sa predmeti".^{18a} No, sačuvano pismo prvog predsjednika Akademije dr. Franje Račkog precizno određuje da je Društvu dopušteno izlaganje u zapadnom krilu palače.¹⁹ Ponajbolja slika izložbe mogla se steći iz opsežnih opisa u Narodnim novinama. Nema dvojbe o napretku promišljanja. Za izlaganje su, uz stolove i vitrine služile drvene skele, pa i u obliku drvenih piramida. U postavi su upotrijebljene i lutke odjevene u lekeničku narodnu nošnju, a izrađene u tvornici Baumgaertnerovih nečaka. Ispod svake obrtnine nalazi se natpis s imenom stvari kao i njenim "izvorom" (mjestom). U prostorijama nalaze se gospodične koje "prijaznim načinom" daju zainteresiranim dodatne usmene informacije. Premda još nismo uspjeli ući u trag katalogu, sigurno je da je štampan odmah po otvorenju. Svjedoči o tome čak i žalba dvojice povjerenika iz Broda na Kupi koji zamjeraju da su u katalogu "imena izložitelja sasvim zatajena".²⁰ Očito je da Kršnjavi ni ovom prilikom nije uspio izbjeći gomilanje predmeta, koje je potpuno sakrilo osnovne grupe navedene u programu. Dapače, Švrlljuga je u "Viencu" vrlo oštar: "Nemožemo, a da ne spomenemo, kako bi se moralo i na to paziti, da se izložba uredi po nekom sistemu. Ovaj put čini se, da se nije tako postupilo".²¹ No, ono što je zapravo potaknulo minuciozan pristup prvim Kršnjavijevim izložbenim akcijama jest uređenje i organizacija III. izložbene dvorane, koja je bila "izključivo (...) napunjena obrtninama, koje se u kraljevskoj zemaljskoj kaznionici lepoglavske tvore".²²

Šturi podaci koji su se mogli pronaći kako u novinama tako i u knjizi Gjüre Szabe,²³ govore da je Carski i kraljevski erar uspostavio 1854. godine unutar pavlinskog samostana u Lepoglavi zemaljsku kaznionicu. Sve do 1877. godine "čamili (su, o.a.) sužnji u bezposlici, okovani gvoždem",²⁴ da bi se uskoro uspostavila "sistematična radnja kažnjenika".²⁵ Tako je u pavlinskom sjedištu nastao "racionalno ustrojen Zavod", "koji uz kaznu odmah i popravlja zabludjelog čovjeka".²⁶ Nabavljeni su raznovrsni strojevi za bravarenje, tokarenje i šivanje kao i tkalački stanovi. Europska obnova obrta zapljusnula je ne samo najmanje provincijalne muzeje u Austro-Ugarskoj Monarhiji, nego i zatvore. Usput napominjemo da je 1878. godine u Lepoglavi boravio i profesor Kršnjavi, koji je trebao ocijeniti vrijednost i stanje pavlinskih fresaka.²⁷ Tad je i mogao upoznati moderno ustrojenu kaznionicu i odlučiti da obrtnine izrađene od ruku kažnjenika izloži ni manje ni više nego li u Akademičkoj palači.

No, ni lijepo izložena užarska i tkalačka roba, kao ni

“vanredne bravarske radnje” ne bi zaslužile naš ushit da se u istoj prostoriji nije nalazila prva muzealna simulacija u Hrvatskoj, a prema mišljenju kolega muzeologa očito neobična i za cijelu Europu u to doba.²⁸ Riječ je o ansamblu od četiri zatvoreničke ćelije, smještenom u sredini III. dvorane. “Svaki ovaj zatvor uređen je posve onako, kako se nalazi u Lepoglavi. U tiesnom prostoru ima kažnjenik postelju, noćni ormar i stolac. Dvie figure u naravnoj veličini predstavljaju jednoga kažnjenika u zatvoru i jednog stražara u izvornoj tamnošnjoj odjeći i oružju.”²⁹ Snaga i jasnoća iskaza ovakvog slobodoumnog prezentacijskog čina, priređenog, tek da podsjetimo, davne 1881. godine, upravo lijepi uz sebe usporedbu s našom svakidašnjom izložbenom stvarnošću. U njoj je definitivno pobijedilo “blago”, “srebro i zlato” kao i “remek-djela”, u njoj su sile reprezentativnog poput demona nadvladale one sile koje reprezentiraju. Tako smo ostavljeni, bolje rečeno postavljeni, u izoliranoj i sterilnoj sredini ekskluzivnosti. Mi uopće ne razmišljamo. Mi se samo divimo, i to na onaj najpovršniji način, ne pitajući se kako neki predmet funkcionira ili kako je načinjen.³⁰ Ne uspoređujemo ga s ostalima, jer ostalih je toliko da i ne zamjećujemo razlike. I upravo poradi svega izrečenog, duboko nas se dojmila simulacija zatvorskeg prostora unutar Akademijine palače.

No, koje je rezultate, osim besprijeorne informacije o odgojnom zavodu u Lepoglavi, polučio opisan izloženi događaj? Kršnjavi ga je ovako ocijenio: “Naša prva izložba kućnoga obrta, priređena u novim prostorijama Akademije gdje je danas Galerija slika, uspjela je vrlo

Hrvatski paviljon u Budimpešti 1886. godine (prešimka)

dobro, a Društvo je kupilo za 1200 for. predmeta za obrtni muzej.”³¹ No, želja da se putem izložbe sagleda i stanje narodnog obrta u Hrvatskoj, morala je usahnuti poradi banalne činjenice da je od 2500 izloženih predmeta četiri petine potjecalo iz Slavonije i Srijema (ta kroz njih je propotovao Kršnjavi!), a ostatak je pristigao iz Dalmacije. “Županije riečka, varaždinska, zagrebačka i križevačka, pokazale su slab mar za ovu prezanimivu i vrlo poučnu izložbu, a za svimi, što je gotovo nevjerojatno, ali istinito, zaostao je glavni zemaljski grad Zagreb.”³² Razumljivo da se u urbanoj sredini naše metropole nije našlo izlagača narodnog obrta, no seoske sredine (od Šestina do Šćitarjeva) što gravitiraju Zagrebu, također nisu predstavljene ni s jednim predmetom. Već smo istakli mišljenje I. Krstitelja Švrljuge o sveopćoj krivnji, osobito učitelja i svećenika, ali i Društva umjetnosti koje je krenulo s pripremanjima u mjesecu školskih praznika i poljskih radova.

Kršnjavi je ipak bio zadovoljan te je nastavio propagirati naše proizvode kućnog obrta i na prvim međunarodnim izložbama. Tako je Bolléov drveni paviljon ispunjen narodnim sagovima izazvao opće zanimanje u Trstu 1883. godine. Slično je uređena hrvatska sekcija u Budimpešti 1885. godine. No, obilnije trgovine narodnim obrtninama nije bilo, a suvremeni modni detalji načinjeni “od otkta što su ih izradile seljakinje”³³ potpuno su odbijeni. “Sudbina kućnoga obrta na budimpeštanskoj izložbi potvrdila je moja tršćanska iskustva. Proučavao sam to pitanje na sve strane, teoretično i praktično, pa sam došao do spoznaje da je ta naša kućna industrija primitivno stanje obrta koje može samo tako dugo postojati dok je sav promet i sva produkcija primitivna”, stoji zapisano u “Pogledu na razvoj ...”³⁴ Poslije navedenih inozemnih izložaba, osnutka Obrtne škole (1882.) i započete gradnje velebne arhitekture za Obrtni muzej i spojenu mu školu, Izidor Kršnjavi mogao je mirnije krenuti u novu zadaću, u podignuće razine, ne više umjetničkog ili kućnog obrta, već likovnih umjetnosti. A kao predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu (1891.-1896.) morao je rješavati daleko važnija pitanja nego što je prezentacija slavonskih rukotvorina ili propagiranje izložaba i programa Obrtnog muzeja u zagrebačkim novinama. No, svježina tih njegovih početaka, strast s kojom je radio sve što bi započeo, a naposljetku i važnost koju su ti događaji u našem oskudnom izložbenom životu imali, opravdali su naš spomen točno stotinu i trinaest godina poslije. Dvoranu s obrtninama iz Lepoglave uzdigli smo, s pravom ili ne, na razinu simbola jednog osobitog i zrelog muzealnog promišljanja. Tek se nadamo da ćemo njegovu suvremenu transpoziciju češće sretati i u današnjim izložbenim prostorima.

1. Prva glavna skupština Društva "Vienac", 1979., br. 10.
2. Ti naši skromni izložbeni počeci ponajbolje su opisani u članku Tartaglia-Kelemen, V. *Izložba 1874. u Narodnom domu*, Zbornik Historijskog instituta JAZU, vol. 5, 1963., str. 377-385.
3. Mrazović, L.: *Umjetnička i umjetno-obrtna izložba u Zagrebu*. "Obzor" br. 292, 1879., str. 3.
4. Izložba u Zagrebu, "Vienac", br. 46, 1879.
5. Mrazović, L.: *Umjetnička i umjetno-obrtna izložba u Zagrebu*. "Vienac" br. 52, 1879., str. 830.
6. Šenoa je o zbirci pisao u "Viencu" br. 6, 1878. godine, a Kršnjavi se kritički osvrnuo na nju kad se popunjena vratila iz Pariza u "Viencu" br. 4, 1879.
7. Kršnjavi, I.: *Pogled na razvoj hrvatske umjetnosti u moje doba*. U: Iso Kršnjavi, Iso Velikanović, Živko Bertić, Joza Ivakić: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, Zagreb, MH, 1980., str. 178.
8. Kršnjavi, I.: "Pogled" str. 177.
9. "Obzor" br. 183, 1881., str. 1.
10. Objavljeni su u "Obzoru" br. 183 i 183 na trećoj strani.
11. Švrljuga, I. Krstelj: *Izložba domaćih obrtnina*, "Vienac", 1882; siječanj, str. 12-14, 26-27. U radu je korišten prijepis članka iz dokumentacije Arhiva za likovne umjetnosti.
12. Arhiv, Izložba domaćih obrtnina, 1881., I. fascikl.
13. "Obzor" br. 183, 1881., str. 3.
14. Arhiv, Izložba, I. fascikl. Pismo pisano krasopisom s nadnevkom 3.12.1881.
15. Švrljuga, nav. čl.
16. Arhiv, Izložba, I. fascikl, pismo s nadnevkom 15.12.1881.
17. Kršnjavi, I.: *Male muke prije izložbe*. "Obzor", br. 268, 1881., str. 3.
18. Kršnjavi, I. nav.dj. str. 3.
19. Kršnjavi, I.: *Prijevod i dio citata navoda u knjizi Eitelberger, R.v. Edelberg: Kunst-Institute und Kunstgewerbliche Schriften*, Beč, W. Braumuehller, 1879., str. 110.
20. Obrtničko-umjetnička izložba (I.). "Narodne novine", br. 271, 1881., str. 2.
21. Arhiv, Izložba, I. fascikl, pismo s nadnevkom 8.6.1881.
22. Arhiv, Izložba, I. fascikl, pismo s nadnevkom: siječanj, 1882.
23. Švrljuga, nav. čl.
24. "Narodne novine", br. 272, 1881., str. 3.
25. Szabo, Gj.: *Kroz Hrvatsko zagorje*, Zagreb, 1939., str. 104-105.
26. Szabo, Gj., nav. dj. str. 105.
27. "Narodne novine", br. 272, 1881., str. 3.
28. "Narodne novine", nav. čl.
29. Kršnjavi je izvijestio i javnost o svom putu u članku *Lepoglavske umjetnine*, "Vienac", vol. 10, 1878., str. 802-804.
30. Ne mislimo pritom na velike svjetske izložbe i na način prezentacije, zanimljiv i atraktivan, u tragu velikih sajмова, već na prezentacije u muzejskim prostorima.
31. "Narodne novine", nav. čl.
32. Riječ je o primanju informacija na izložbi koje čak i u nekih upućenih (da li?) ostaju na razini uzvika: Kak' je to lepo!
33. Kršnjavi, "Pogled", str. 183-184.
34. "Vienac", 1881., br. 49.
35. Kršnjavi, "Pogled", str. 189.
36. Isto, str. 189.

Summary

Žarka Vujić: "An Exhibition in Zagreb 1881"

In this article the occasion of an exhibition of handmade artifacts (some of them made by the inmates of the prison in Lepoglava) organized by Izidor Kršnjavi in Zagreb 1881, has been used as the starting point for an analysis of this interest in the development of arts in crafts in Croatia.

Prompted by Bishop Strossmayer Kršnjavi had returned to Zagreb in 1877 to teach at the newly founded Chair of Art History. He was soon deeply involved with the cultural life of Zagreb. As president of the Art Society Kršnjavi inspired and organized numerous art exhibitions. He was an enthusiastic propagator of popular and home-made arts crafts through exhibitions in Croatia and abroad (folk rugs were thus shown at an exhibition in Trieste in 1883, and arts and crafts were represented at the Croatian section in Budapest 1885). Kršnjavi realized that such handicrafts did not sell and hoped to improve their quality by founding the School of Arts and Crafts in 1882. Kršnjavi was also a great patron and supporter of the fine arts. He made a great contribution to the development of artistic education, especially after becoming the Head of the Department for Religious and General Education. (in fact a minister of culture and education!), a position he held from 1891 to 1896.

Ilustracija iz albuma F. Laya (presnimka)